

Poslancům PS PČR

Praha, 10. 4. 2017

Vážená paní poslankyně, vážený pane poslanče,

obracím se na Vás v souvislosti s projednáváním návrhu nové legislativní úpravy v oblasti znalecké činnosti.

Je všeobecně známo, že znalci jsou předmětem dlouhodobé kritiky. Proč tomu tak ale je? Vždyť přece všichni chováme úctu k lidem vzdělaným a zkušeným. S úctou hovoříme s primářem v nemocnici, s profesorem vysoké školy či akademikem. Jakmile však obdrží znaleckou pečeť, je na ně pohlíženo jako na darebáky, které je třeba neustále kritizovat či postihovat. Je stejná situace v zahraničí? Není. Bylo tomu tak i minulosti? Nebylo. Proč tedy znalecká pečeť působí jako sociální stigma?

K objasnění této věci je třeba se podívat trochu do historie, a to na subjekty znalecké činnosti a jejich odměňování.

V minulosti znaleckou činnost vykonávaly pouze fyzické osoby (pokud pomineme pouze dílčí ustanovení o veřejnoprávních institucích, které měly plnit úkoly soudních znalců, např. Národní banka československá ve věcech padělání peněz).

V odměňování znalců od 1.1.1935 do 31.12.1950 platilo vládní nařízení 246/1934 Sb., o poplatcích svědků a znalců v občanských věcech právních. Podle § 21 tohoto nařízení „Při stanovení odměny za námahu buď přihlíženo nejen k výdělkovým poměrům znalcovým, ale i k tomu, jak se podobné výkony znalce odměňují mimo soudní řízení“.

V roce 1949 Národní shromáždění republiky Československé schválilo zákon č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících. Prováděcími předpisy bylo vládní nařízení č. 76/1950 Sb., o odměně a náhradě hotových výloh stálých přísežných znalců a tlumočníků a vyhláška č. 404/1950 Ú.I.I., kterou se stanoví sazby odměn stálých přísežných znalců a tlumočníků.

Odměna za znalecký úkon činila za každou hodinu pracovní doby, potřebné k přípravě a k provedení úkonu

- ve stupni I bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností, získaných trvalým zaměstnáním v příslušném oboru 50 Kč

- ve stupni II bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností, získaných vyšší teoretickou přípravou a trvalým zaměstnáním v příslušném oboru 100 Kč
- ve stupni III bylo-li třeba k provedení úkonu nezbytné zvláštní vědecké kvalifikace 150 Kčs.

Toto platilo až do roku 1958, kdy se „soukromokapitalistická“ forma výdělků stálých přísežných znalců stala trnem v oku vládnoucí straně, která chtěla co nejrychleji likvidovat poslední zbytky kapitalistického společenského řádu, zabránit vzniku soukromého podnikání a omezit příjmy obyvatelstva. A tak se stalo, že vyhláškou č. 234/1957 Ú.l. byly od 1. ledna 1958 sníženy dosavadní sazby znaleckých odměn na 10 Kčs (ve stupni I), 16 Kčs (ve stupni II) a 20 Kčs (ve stupni III).

Vyhláška z roku 1957 však neodstranila v té době nežádoucí instituci stálých přísežných znalců. Proto hlavním cílem zákona č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků se stalo vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých úkonů¹. Toto dokládá i preambule vyhlášky č. 193/1959 Ú.l., k provedení zákona o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků.

Na základě zákona z roku 1959 mohl být znalcem v zásadě jen svým zaměstnavatelem označený pracovník některé organizace socialistického sektoru, který vykonával znalecké úkony jako součást svých pracovních povinností.

Nově bylo zavedeno, aby ve výjimečných, zvláště obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, mohl státní orgán nebo státní ústav sám podat posudek nebo přezkoumat posudek podaný znalcem.

Sazby znaleckých odměn zůstaly zachovány ve výši 10 Kčs (ve stupni I), 16 Kčs (ve stupni II) a 20 Kčs (ve stupni III), avšak s tím rozdílem, že odměnu si účtovala organizace, která ji však nemohla použít k odměnění svého pracovníka za znalecký úkon. Měla jen možnost poskytnout svému pracovníku za znalecký úkon odměnu (odměna za práci přes čas nebo za mimořádné pracovní zásluhy).

Změny v organizaci znalecké činnosti zavedené zákonem z roku 1959 znamenaly pokles kvality většiny znaleckých posudků, závady ve správnosti zjištění skutkového stavu a v rychlosti i hospodárnosti řízení². Proto bylo nutné organizační strukturu znalecké činnosti přebudovat.

Základem nové organizace znalecké činnosti stanovené zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, se stal určitý okruh znalců jmenovaných předepsaným způsobem a zapsaných v seznamech, které vedou krajské soudy jako orgány státní správy soudů.

I když zákon z roku 1967 přinesl změnu v organizaci znalecké činnosti, současně potvrdil správnost tendencí nastolených v roce 1959. Je to zřejmé jak z obsahu zákona a jeho prováděcí vyhlášky, tak to potvrdil i tehdejší ministr spravedlnosti dr. Neuman při projednávání zákona v Národním shromáždění³. Těmi potvrzenými tendencemi byla zainteresovanost socialistických organizací, a aby do znalecké činnosti nepronikaly podnikatelské prvky.

¹ http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0319_01.htm

² http://www.psp.cz/eknih/1964ns/tisky/t0110_02.htm

³ <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/014schuz/s014025.htm>

O pokračujícím upřednostňování státních organizací před znalci svědčí i ustanovení, že pokud byly v určitém oboru ústavy nebo jiná pracoviště specializována na znaleckou činnost, byly státní orgány povinny vyžadovat posudky především od nich. Ve zvláště obtížných případech vyžadujících vědeckého posouzení mohly státní orgány požádat vědecké ústavy, vysoké školy a instituce, aby samy podaly posudek. Přestože zákon na jedné straně klade důraz na osobní odpovědnost znalce, na straně druhé v případě ústavů je odpovědnost právnické osoby.

Ve věcech znaleckých odměn bylo v roce 1967 navázáno na znalecké odměny deformované v roce 1958. V dobách socialismu to v zásadě tolik nevadilo, neboť organizace byly socialistické a znalci byli v převážné míře zaměstnanci, kteří posudky zpracovávali v pracovní době a k tomu využívali prostředky organizací, které měly nárok na náhradu (účtována zvlášť, mimo znaleckou odměnu).

Když se po roce 1989 do systému dostaly soukromé fyzické a právnické osoby, prostředí se nezměnilo – z hlediska postavení zůstaly upřednostněny znalecké ústavy veřejného práva oproti ústavům soukromého práva, a současně znalecké ústavy oproti jednotlivým znalcům. Z hlediska znaleckých odměn je to obdobné: znalecké ústavy mají možnost si účtovat vyšší odměnu než jednotliví znalci.

Nerovné podmínky v postavení a odměňování jednotlivých subjektů, které vykonávají znaleckou činnost, vnímáme všichni, avšak po jejich příčině nepátráme. Důvodem, proč tomu tak je, je stále živý komunistický záměr z konce 50. let, a to vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých úkonů, který je realizován právě nerovným postavením jednotlivých znaleckých subjektů a nepřiměřeně nízkými znaleckými odměnami.

Při zpracování znaleckých posudků za nepřiměřeně nízké vyhláškové sazby znaleckých odměn

- soukromé znalecké ústavy si musí prodělek dotovat svými prostředky
- znalecké ústavy veřejného práva mají svou činnost dotovanou z veřejných prostředků, takže by je nízké znalecké odměny neměly poškozovat; zcela uniklo pozornosti všech, že vznikl nechtěný problém, kterým je porušování rozpočtové odpovědnosti (znalečné nepokryje náklady, a tudíž – podle zadavatele znaleckého posudku – je takto z veřejných prostředků dotován buď některý z rezortů, nebo soukromé osoby – účastníci soudních sporů)
- znalci, kteří znaleckou činnost vykonávají jako osoby samostatně výdělečně činné, si stejně jako soukromé znalecké ústavy musí vysoce prodělečné znalečné dotovat svými prostředky
- znalci, kteří jsou v zaměstnaneckém poměru, jsou (stejně jako ostatní skupiny) státem okrádáni na znaleckých odměnách, avšak svůj prodělek mohou snížit tím, že posudek vyhotoví v pracovní době za použití prostředků organizace; jako jediný znalecký subjekt mají možnost náklady za použití prostředků organizace účtovat zvlášť, a tím si dále nesnižovat svou znaleckou odměnu.

V rámci projednávání novely zákona o znalcích a tlumočnících v roce 2011 v PS PČR někteří poslanci projevíli zájem neúnosnou situaci ve znaleckém odměňování řešit. Jejich pozměňovací návrh, že odměna musí být srovnatelná s odměnami za podobné činnosti v mimosoudních úkonech (tedy stejně, jako tomu bylo v letech 1935 až 1950), však podpořil pouze Poslanecký klub TOP 09 a Starostové, a několik jednotlivých poslanců.

Současná realita je paradoxní - pokud znalec postupuje striktně podle zákona a vyhlášky – poctivě účtuje znaleckou odměnu a znalecké posudky neodmítá, dokonce pro orgány veřejné moci zpracovává znalecké posudky ve větším rozsahu, vždy na to doplatí. Představitelé státu deklarují, že je třeba zákony dodržovat, avšak na negativní důsledky zákonného jednání znalců nijak nereagují, jakoby se jich to netýkalo, žádnou odpovědnost nepociťují. Je proto na místě úvaha, zda je tak činěno záměrně, aby znalec, který se chová odpovědně (zvýšením počtu hodin, aby snížil svou ztrátu a odmítáním posudků za vyhláškové ceny), mohl být ze strany státu postižitelným za porušování zákona.

Bylo by laciné, aby z velmi neutěšené situace v oblasti znalecké činnosti byli obviňováni stávající ministr spravedlnosti či některý z jeho předchůdců, a to i přesto, že tento rezort za oblast znalecké činnosti odpovídá.

Vzniklá situace byla účelově vytvořena a její kořeny jsou v 50. letech. Pravý důvod všech problémů, který je formulován v preambuli vyhlášky č. 193/1959 Ú.l., tedy vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých úkonů, měl být všem zainteresovaným skryt. Možná právě z tohoto důvodu není tato vyhláška běžně dostupná. Lze ji dohledat pouze v archívech.

Negativně se projevuje i účelová interpretace výrazu „soukromopodnikatelský způsob výkonu znalecké činnosti“ jako něco nepřístojného. Ve skutečnosti jde o to, aby hodinová sazba znalecké odměny pokryla režijní náklady a přinesla přiměřený zisk. I ve vztahu ke znalcům by tak konečně mělo dojít k naplnění čl. 26 odst. 3 věty první Listiny základních práv a svobod (právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací).

Návrh nového zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, a jeho prováděcích předpisů, které jsou předloženy do prvního čtení, stejně jako stávající zákon, navazují v postavení znaleckých subjektů i jejich odměňování na tendence nastolené koncem 50. let minulého století, tedy upřednostňování znaleckých ústavů veřejného práva na úkor soukromých subjektů.

Projevuje se to i v pokračující nerovnosti navrhované výše znaleckých „odměn“ jednotlivých znalců oproti znaleckým ústavům.

Pro znalce je navrhována hodinová sazba v rozmezí 300 až 550 Kč, pro znalce v oboru zdravotnictví v rozmezí 400 až 650 Kč, pro znalecké ústavy 500 až 750 Kč.

Na první pohled to vypadá, že si stát váží práce znalců v oboru zdravotnictví. Avšak jen na první pohled. Při srovnání navrhované odměny pro znalce v oboru zdravotnictví a nákladů na 1 hodinu práce traktoristy, která se pohybuje v rozmezí 400 Kč až 655 Kč (v závislosti na výkonu traktoru, který řídí), tak mohou být na tom znalci v oboru zdravotnictví za dva roky stejně jako traktoristé nyní.

Jak je již uvedeno v předchozím textu, od roku 1935 do konce roku 1950 (tedy i v období protektorátu) bylo při stanovování znaleckých odměn přihlíženo nejen k výtěžkovým poměrům znalcovým, ale i k tomu, jak se podobné výkony znalce odměňovaly mimo soudní řízení.

Nyní se znalci nacházejí již téměř 60 let ve výkonu trestu. Označení „znalec“ s sebou stále nese pejorativní zabarvení. Přitom činnost jiných skupin obyvatelstva (např. soukromí velkozemědělci, kteří byli v 50. letech považováni za třídní nepřátele) byla už dávno rehabilitována a jsou společností vnímáni pozitivně.

Současní znalci nejsou viníky, jsou oběťmi. Situace je již natolik neúnosná, že mnozí znalci přestali lpět na své znalecké pečeti. Jejím odevzdáním i nadále zůstanou zkušenými odborníky. Jen už nebudou poskytovat své zkušenosti a odborné znalosti státu, který si jich neváží.

Je na Vás, současných poslancích, zda rozhodnete o dalším postihování znalců, nebo se přikloníte k vyrovnání se s pozůstatky socialismu 50. let a nápravě dosavadního stavu, tedy rehabilitaci výkonu znalecké činnosti, která představuje

- srovnání postavení všech znaleckých subjektů při výkonu znalecké činnosti (tedy odstranění dosavadní diskriminace soukromých subjektů)
- finanční odškodnění
- nápravu výše znaleckých odměn a podmínek jejich vyplácení.

Ano, skutečný stav věci je jiný, než byl a je dlouhodobě prezentován. Proto je na místě připomenout slova Jana Ámose Komenského: „Nevěřte všemu, co se vám k věření předkládá: Zkoumejte vše a přesvědčujte se o všem sami!“

S pozdravem

Ing. Jitka Čočková
předsedkyně

Příloha